ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію
Хорішко Лілії Сергіївни
«Інституціоналізація еліти в процесах модернізації політичної системи України»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси

Сучасні процеси інформатизації та глобалізації впливають на формування нових стандартів життєдіяльності суспільства, що пов'язані з підвищенням рівня стабільності та порядку як основи поступального розвитку. У цьому контексті саме процеси політичної модернізації можна розглядати як своєрідний механізм практичної реалізації змін, пов'язаних зі структурно-змістовним оновленням політичних систем, створенням додаткових можливостей розвитку соціально-правової держави та громадянського суспільства.

Динамічність та цілеспрямованість змін обумовлюється рівнем суб'єктності еліти в ініціюванні національного проекту модернізації. В його основі мають бути закладені нові цінності та стандарти якості життя, адаптовані до глобальних викликів. Ефективність реалізації такого модернізаційного проекту залежить від рівня взаємопорозуміння та усвідомлення потреби спільної відповідальності політичної еліти та громадянського суспільства у контексті вибору та практичної реалізації образу бажаного майбутнього.

У ході політичної інституціоналізації еліта набуває стійких структурно-функціональних характеристик, що визначають особливості внутрішньоелітної взаємодії, конкретизують процедуру політико-модернізаційної діяльності та технологічний інструментарій. Саме високий рівень інституціоналізації у політичній системі дозволяє еліті виступати провідним суб'єктом ініціювання та практичного впровадження модернізаційних проектів. У цьому контексті актуальність дисертаційної роботи Хорішко Л. С. не викликає жодних сумнівів, адже в ній запропоновано концептуалізацію цієї проблематики, що дозволяє наблизитися до розв'язання існуючих проблем модернізації через підвищення

рівня інституціоналізації еліти в політичній системі України та технологізації політико-модернізаційної діяльності у контексті наявного досвіду провідних держав та сучасних викликів глобального середовища.

Автор цілком слушно підпорядковує сформульованій темі мету свого дослідження – визначити особливості та сформувати рекомендації щодо перспектив інституціоналізації еліти в процесах модернізації політичної системи України у контексті досвіду зарубіжних політичних систем. Відповідно до цього чітко визначено завдання, які конкретизують шлях досягнення поставленої мети та зумовлюють логіку структури роботи (с. 22-24). Дисертантом досить коректно сформульовані об’єкт та предмет дослідження (с. 24).

Опираючись на широку методологічну базу (неоінституціональний, парадигмальний, системний, синергетичний, технологічний підходи, що були доповнені порівняльним, структурно-функціональним, історіологічним, герменевтичним, а також загальнонауковими методами наукового дослідження) дисертантові вдалося сформулювати низку положень та висновків, які характеризуються науковою новизною. Насамперед, йдеться про розробку авторської концепції інституціоналізації еліти в процесах модернізації політичних систем, що сприяла комплексному дослідженню структурно-складових характеристик еліти як політичного інституту, конкретизації його суб’єктності у здійсненні політико-модернізаційної діяльності. Це дозволило сформувати практичні рекомендації щодо підвищення рівня інституціоналізації еліти в політичній системі України.

У першому розділі проаналізовано стан наукової розробки проблеми інституціоналізації еліти в політичній системі. Досліджено особливості формування парадигми політичної модернізації та конкретизовано актуальні, в умовах сучасної політичної дійсності, наукові дискурси. Це дозволило автору логічно обґрунтувати потребу розгляду процесів модернізації крізь призму суб’єкта, який володіє необхідним структурно-організаційним та ресурсним потенціалом та здійснює вибір технологічного інструментарію політико-модернізаційної діяльності.

У другому розділі досліджено особливості інституціоналізації політичної еліти. Обґрунтовано визначення еліти як політичного інституту, що характеризується стійкою, нормативно-структурованою впорядкованістю процедур і практик взаємодії, направлених на завоювання владних повноважень, здійснення політичного управління на основі наявних ресурсів. Детально проаналізовані його структурні компоненти – статусно-рольова сітка, ресурси, ціннісно-нормативна система та санкції. Визначено обумовленість функції даного політичного інституту потребами забезпечення сталого розвитку політичної системи через здійснення модернізації.

До авторських надбань слід віднести уточнення критеріїв високого, середнього та низького рівнів інституціоналізації еліти, серед яких адаптивність, складність, автономність, згуртованість, конгруентність, ексклюзивність. Вони були доповнені показниками, пов'язаними з динамікою модернізації політичної системи та досить повно представлені в Додатку Б (с. 454).

Третій розділ присвячено дослідженню суб'єктності еліти в процесах модернізації політичної системи. Політична суб'єктність еліти формується під впливом процесів інституціоналізації. Вона визначає здатність владного суб'єкта впливати на інших для оптимізації визначених цілей та завдань. Цьому сприяють доступні технології політичної діяльності та наявний ресурсний потенціал, що реалізується в умовах конкретної політичної ситуації. У процесах модернізації політичної системи рівень суб'єктності еліти визначає ступінь його впливу на ініціювання, визначення стратегії та тактики політико-модернізаційної діяльності. Особливістю третього розділу є спроба автора технологізувати процес політичної модернізації. У цьому контексті розроблено технологічну модель управління модернізаційним процесом та деталізовано можливості практичної реалізації. Її суб'єктом виступає політична еліта, рівень інституціоналізації якої визначає мету та завдання технологічної моделі, а об'єктом – суспільно значущі інтереси та потреби, що акумулюються в політичній системі. Технологічна модель політичної модернізації представлена

у вигляді сукупності послідовних етапів, що передбачають застосування конкретних політичних технологій.

У четвертому розділі здійснено порівняльний аналіз інституціоналізації еліти в політичних системах Іспанії, Німеччини, Туреччини, а також конкретизовано можливості його використання в умовах української політичної дійсності. Серед основних автор виділяє наступні: формування сталої структури елітного інституту; конституювання прозорих правил інкорпорації та санкцій щодо порушників; забезпечення ефективності функціонування інституціонального середовища; ініціювання стратегічних проектів модернізації; формування цілісного, ціннісно-символічного простору реалізації національних модернізаційних проектів. Автором запропоновані рекомендації щодо підвищення рівня інституціоналізації еліти в українській політичній системі. Серед основних можна виділити: 1) оновлення кадрового складу статусно-рольової сітки; 2) розширення можливостей партнерської співпраці еліти з громадянським суспільством та бізнес-структурами; 3) формування інституціонального середовища, в рамках якого чітко визначені правила комунікативної взаємодії та процедури політичної діяльності; 4) ініціювання національного проекту модернізації, що відповідає потребам суспільства та світовим тенденціям розвитку; 5) активізація консолідаційного потенціалу громадянського суспільства через підвищення рівня національної самосвідомості та політичної ідентичності.

Результати дисертаційної роботи досить повно представлені у висновках. Вони відповідають сформульованій меті та завданням, є повними, обґрунтованими, логічно послідовними та відзначаються високим науково-теоретичним рівнем (с. 399-408).

Основні положення дисертації апробовано на 12 міжнародних наукових та науково-практичних конференціях. За темою дисертації автором видано одноосібну монографію, а також опубліковано 25 статей – у вітчизняних фахових та зарубіжних виданнях з політичних наук. Детальний аналіз автореферату дисертації дає змогу стверджувати, що його зміст відповідає основним положенням роботи, відображаючи логіку дослідження, основні

результати та пункти наукової новизни. Відзначаючи достатньо високий рівень здійсненого дослідження, вважаємо за доцільне висловити автору ряд зауважень:

1. Автор подає достатньо вичерпний аналіз наукових підходів у дослідженні політичної еліти, конкретизуючи вклад кожного з них в трактування даного поняття. Водночас, відсутня згадка про ліволіберальну концепцію дослідження еліти Ч. Міллса та концепцію бюрократії М. Вебера. На нашу думку, залучення їхніх теоретичних підходів дозволило б дисертанту ґрунтовніше осмислити процеси інституціоналізації та бюрократизації еліти як політичного інституту.

2. У пункті 4.1. автор значну увагу приділив дослідженню етапів інституціоналізації політичної еліти в Україні, оцінюючи її рівень згідно розроблених критеріїв. Однак, на нашу думку, робота лише виграла б, якби представлені науково-теоретичні висновки дисертанта були використані та апробовані в контексті, наприклад, експертного оцінювання.

3. Здійснюючи аналіз етапів інституціоналізації еліти в політичній системі України (п. 4.1 та п. 4.3), дисертанту доцільно було б конкретизувати роль політичних партій у даному процесі, їх вплив на поточний стан та перспективи функціонування еліти як політичного інституту.

4. Варто було б уточнити фактори, що впливають на вибір елітою політико-технологічного інструментарію модернізаційної діяльності.

Однак, висловлені зауваження жодною мірою не применшують наукової значущості дисертаційної роботи, обґрунтованості та новизни її результатів, а лише вказують на можливі напрями вдосконалення подальшої дослідницької діяльності. Ознайомлення з авторефератом та дисертацією Хорішко Л. С. дозволяє стверджувати, що ця робота є цілісним, завершеним, самостійним, оригінальним дослідженням, у якому представлений авторський підхід до розв’язання актуальної та важливої у теоретичному і практично-політичному сенсі наукової проблеми. Основні положення дисертаційної роботи є логічними, послідовними, обґрунтованими та знайшли своє відображення у

наукових публікаціях дисертанта. Дисертація оформлена згідно з усіма необхідними вимогами.

Відтак є всі підстави вважати, що дисертація Хорішко Лілії Сергіївни *«Інституціоналізація еліти в процесах модернізації політичної системи України»* відповідає чинним вимогам до докторських дисертацій, зокрема пп. 9, 10, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затверджених Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р.) та паспорту обраної спеціальності, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Офіційний опонент:
Доктор політичних наук, професор,
професор кафедри політології та
державного управління
Донецького національного університету
імені Василя Стуса (м. Вінниця) М. В. Примуш

ПІДПИС Примуша М.В.
ЗАСВІДЧУЮ
Вчений секретар університету О.Г. Важенін
«25» квітня 2019 р.

Міністерство освіти і науки України
Донецький національний університет імені Василя Стуса
Ідентифікаційний код 02070803